

ارزیابی مجلات علمی - پژوهشی دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور از طریق تحلیل مجموعه ارجاعات به مقالات منتشر شده سال‌های ۱۳۷۶ لغایت ۱۳۷۹

ابوالقاسم عقیلی^{۱*}، مهندس محمدرضا امینی‌پور^۲، محمدحسین احمدیه^۳، دکتر امید بیکی^۱

۱- دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی یزد ۲- گروه بهداشت حرفه‌ای، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی یزد ۳- گروه آمار زیستی، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی یزد

دریافت: ۸۵/۵/۹ پذیرش: ۸۶/۱/۱۸

Title: *Evaluation of Iranian medical journals by analysing citations to articles published between 1997 and 2000*

Authors: *Aghili A, (MA); Aminipour MR, (MSc); Ahmadih MH, (MSc); Beiki O, (MD).*

Introduction: *Iranian medical journals which are usually published by the medical universities and research centers play a major role in representing the scientific achievements and reflect the scientific state of the country. One of the tools for evaluating scientific articles is citation analysis. Therefore, this study was performed with the aim of studying and evaluating articles in the scientific research journals published by medical universities in Iran.*

Methods: *In this cross-sectional study, journals accredited by the Medical Journals Commission of Iran were studied between 1997 and 2000. A total of 556 issues of 46 journals including 6792 articles with 94083 Persian and English references were reviewed and studied. Data were collected via a special checklist in three stages. Variables included name of journal, year and season of publication, type of article, number of authors, sex, and level of education, specialization, and affiliation of the first author. The immediacy indexes and impact factors of the articles were calculated. The findings were analysed by SPSS using descriptive statistics and ANOVA.*

Results: *Results showed that 81.2% of the published articles were original articles, 11.4% case reports, 5.5% review articles, 0.5% translations, and 1.4% belonged to other categories. The trend in the number of articles published from 1997 to 2000 showed an increase of 14.1%. 70% of the references used by the authors were articles of others, and approximately 36% of the authors cited their own previously published articles. 31.6% of the articles had two authors, and 54.3% were by assistant professors. 95% of the published articles were not cited at all.*

Conclusion: *With increase in time since publication of an article, the number of citations to that article also increases. Also, researchers rarely cite Persian articles, which could be either due to the fact that there is no comprehensive up-to-date database of Persian articles in medicine, or that no proper compilation of references is made by authors. It is therefore proposed that an organization under supervision of the Medical Journals Commission should undertake Iranian citation and indexing database with the capability of storage, recovery and evaluation.*

Keywords: *Biomedical journals, citation analysis, impact factor, immediacy index.*

Hakim Research Journal 2007; 10(1): 36- 42.

* نویسنده مسؤل: دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی- درمانی شهید صدوقی یزد، معاونت پژوهشی. تلفن: ۰۹۱۳ ۱۵۷ ۵۵۰۲. نامبر: ۷۲۵۸۴۱۳-۰۳۵۱-
پست الکترونیک: aghili_a@ssu.ac.ir

چکیده

مقدمه: انتشار مجلات علوم پزشکی که بیشتر توسط دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی کشور انجام می‌گیرد نقش عمده‌ای در آرایه دستاوردهای علمی داشته و نموداری از وضعیت علمی جامعه است. یکی از ابزارهای ارزشیابی، میزان ارجاع و استناد دیگر پژوهشگران به مقالات چاپ شده در نشریات است. این پژوهش، جهت ارزیابی استنادی مقالات چاپ شده در مجلات علمی-پژوهشی دانشگاه‌های علوم پزشکی سراسر ایران انجام گرفت.

روش کار: این مطالعه از نوع توصیفی و به روش مقطعی است. جامعه مورد بررسی، مجلات علوم پزشکی کشور دارای امتیاز علمی-پژوهشی هستند که طی سال‌های ۱۳۷۶ تا ۱۳۷۹ منتشر شده‌اند. نمونه‌ها به صورت سرشماری از ۴۶ عنوان مجله (مشمول بر ۵۵۶ جلد حاوی ۶۷۹۲ مقاله و تعداد ۹۴۰۸۳ مورد منابع لاتین و فارسی) انتخاب شدند. جمع‌آوری اطلاعات از طریق فهرست وارسی و در سه مرحله انجام شد. نخست ویژگی‌های مقالات ثبت و سپس تمامی منابع هر مقاله و نحوه ارجاع ثبت گردید. در مرحله سوم شاخص‌های عامل تأثیر و ضریب سرعت مقالات محاسبه شد. ورود داده‌های تحقیق به رایانه با استفاده از نرم‌افزار SPSS انجام و جهت تجزیه و تحلیل اطلاعات از آمار توصیفی و آنالیز واریانس استفاده شد.

یافته‌ها: نتایج تحقیق نشان داد که ۸۱/۲٪ از مقالات منتشر شده از نوع پژوهشی، ۱۱/۴٪ گزارش مورد، ۵/۵٪ مروری، ۰/۵٪ ترجمه‌ای و ۱/۴٪ سایر مقالات بوده است. روند انتشار مقالات طی سال‌های ۱۳۷۶ تا ۱۳۷۹ بیانگر ۱۴/۱٪ افزایش است. بر اساس سیستم ارجاع ۷۰٪ ارجاعات نویسندگان از نوع ارجاع به مقالات دیگران و حدود ۳۶٪ از مؤلفان به مقالات منتشر شده قبلی خود استناد نموده‌اند. ۵۴/۳٪ نویسندگان مقالات، عضو هیأت علمی و دارای رتبه استادیار بودند و ۹۵٪ از مقالات چاپ شده هیچ‌گونه ارجاعی نداشته و تنها به ۵٪ از مقالات ارجاع صورت گرفته است.

نتیجه‌گیری: هر چقدر از زمان انتشار مقالات بگذرد به میزان ارجاع افزوده می‌شود. همچنین پژوهشگران از مقالات منتشر شده فارسی کمتر استفاده می‌کنند که علل آن می‌تواند به دلیل مشکلات دسترسی به بانک اطلاعات جامع و روزآمد در زمینه پزشکی و همچنین عدم نگارش صحیح و ترتیب ذکر منابع مقالات توسط نویسندگان باشد. لذا پیشنهاد می‌شود پژوهش گسترده‌تری در طی ۱۰ سال از مجلات علوم پزشکی کشور صورت گیرد و مؤسسه‌ای تحت نظر کمیسیون نشریات علوم پزشکی کشور نیز فهرست ارجاعات نویسندگان ایرانی را به صورت نمایه‌نامه‌ای که قابل ذخیره‌سازی، بازیابی و ارزشیابی باشد، فراهم سازد.

کلواژگان: مجلات علمی-پژوهشی، میزان ارجاع، عامل تأثیر، ضریب سرعت.

مقدمه

انتشارات محققان در مجله‌های علمی افزون‌تر باشد، اعتبار علمی افراد و نفوذ آنها در جوامع حرفه‌ای بالاتر است. بنابراین هدف هر پژوهنده فعال و مدعی به داشتن حیثیت علمی، چاپ مقالات در مجلات علمی ارزشمند و معتبر است (۳). نشریات علمی-پژوهشی که به‌طور معمول توسط دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی کشور منتشر می‌شوند و مخاطبان آنها در اغلب موارد گروه‌های خاص حرفه‌ای هستند مقالات پژوهشی، گزارش‌های علمی-تحقیقاتی و سایر نوشته‌های تخصصی و تجربیات علمی را منتشر می‌سازند (۱).

مجلات علمی-پژوهشی، نمایانگر دستاوردهای جامعه علمی در گسترده‌ترین ابعاد خود از نظر جهانی، ملی و منطقه‌ای هستند و نموداری از حیات علمی هر جامعه محسوب می‌گردند و به تعبیری نمایش دهنده ضربان قلب حیات علمی جامعه است (۱). صاحب‌نظران عقیده دارند نشریاتی علمی تلقی می‌شوند که به نشر منظم نتایج حاصل از تحقیقات و مقالات اصیل دانشگاهیان و یا متخصصان رشته‌های مرتبط می‌پردازند و مجلات علمی در گروه مطبوعات ادواری^۱ قرار دارند (۱ و ۲). هر قدر که تعداد

^۱ Periodicals

روش کار

این پژوهش از نوع توصیفی و به روش مقطعی انجام گردیده و جامعه هدف مجلاتی است که از سوی کمیسیون نشریات علوم پزشکی کشور دارای امتیاز بوده‌اند.

کلیه مقالات منتشر شده در مجلات علوم پزشکی دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی کشور از بهار ۱۳۷۶ لغایت زمستان ۱۳۷۹ (۱۹۹۷ تا ۲۰۰۰ میلادی) به صورت سرشماری (۴۶ عنوان شامل ۵۵۶ جلد، ۶۷۹۲ مقاله با ۹۴۰۸۳ منبع) مورد بررسی قرار گرفته است. نحوه تهیه اطلاعات تحقیق از طریق چک‌لیست و در سه مرحله به شرح زیر انجام گردید:

ابتدا متغیرهای نام مجله، سال، فصل، نوع مقاله، تعداد نویسندگان، جنس، درجه علمی، تخصص، نام دانشگاه و نویسنده مسؤل^۵ ثبت گردید. سپس مقالات به انواع پژوهشی (بر اساس مصوبات کمیسیون نشریات و فهرست طبقه‌بندی هر مجله، مقالاتی که حاصل کار تحقیقاتی بوده اعم از مطالعات پژوهشگران یا پایان‌نامه‌ها به‌عنوان مقاله پژوهشی تعریف شده است)، مروری، گزارش مورد، ترجمه‌ای و سایر، طبقه‌بندی و تعداد منابع لاتین و فارسی هر مقاله ثبت گردید. در مرحله سوم با استفاده از سیستم ارجاع (ارجاع به خود، ارجاع به دیگران) تعداد استاد به مقالات در پرسش‌نامه ثبت شد و سپس ضریب سرعت و عامل تأثیر طبق فرمول‌های زیر محاسبه گردید (۱۰-۸):

$$\text{ضریب سرعت} = \frac{\text{مجموع مقالات ارجاع شده طی یک سال}}{\text{تعداد مقالات منتشر شده در همان سال}}$$

$$\text{عامل تأثیر} = \frac{\text{تعداد ارجاع به مقالات مجله X (در یک سال معین)}}{\text{مجموع مقالات منتشر شده مجله X در دو سال قبل}}$$

پس از گردآوری داده‌های پژوهش و کدبندی آنها به‌وسیله نرم‌افزار SPSS، ورود داده‌ها به رایانه انجام و با استفاده از آمار توصیفی و آنالیز واریانس^۶ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. در انجام این تحقیق مشکل اخلاقی وجود نداشت اما برای جمع‌آوری مجلات مورد نیاز و مطالعه مقالات و منابع آن زمانی بسیار طولانی صرف گردید.

نتایج

نتایج حاصل از تحقیق نشان داد که تعداد مقالات چاپ شده طی سال‌های بررسی روند افزایشی معادل ۱۴/۱٪ رشد داشته است (نمودار ۱).

در بررسی کمی ستانده‌های تحقیقات علوم پزشکی، معیارهای بسیار زیادی مطرح می‌باشند که برای نمونه می‌توان به تعداد مقالات منتشر شده توسط محققان علوم پزشکی کشور در نشریات معتبر داخل و خارج کشور اشاره کرد (۴). مقالات فارسی منتشر شده در مجله‌های پزشکی داخل کشور در طی ۲۰ سال اخیر (۱۳۷۷-۱۳۵۸) رشد فزاینده‌ای داشته است. بدین‌صورت که در فاصله پنج سال اول پس از انقلاب ۴۳۴ مقاله، پنج سال دوم ۱۳۴۰ مقاله، پنج سال سوم، ۲۹۵۰ مقاله و در پنج سال چهارم ۵۲۶۷ مقاله منتشر شده است؛ به بیان دیگر در طی ۲۰ سال، ۹۹۸۱ مقاله منتشر شده که ۸۳٪ آنها در ۱۰ سال آخر (۱۳۷۷-۱۳۶۸) به چاپ رسیده است و بیش از نیمی از آنها در ۵ ساله چهارم (۱۳۷۷-۱۳۷۳) بوده است (۶-۴).

تعداد مقالات منتشر شده نویسندگان ایرانی در مجلاتی که توسط بانک اطلاعاتی مدلاین^۱ فهرست می‌شوند نیز طی سال‌های ۱۹۹۰ تا ۲۰۰۱ افزایش چشمگیری داشته است. به‌طوری که در سال ۲۰۰۰ نسبت به ۱۹۹۹ به میزان ۶۸٪ و در سال ۲۰۰۱ نسبت به سال قبل به میزان ۷۴٪ افزایش یافته است، اگرچه نسبت مقالات ایرانی به کل مقالات فهرست شده در بانک مدلاین در حد خیلی پایینی (۰/۰۰۵٪) است (۴). هر ساله محققان و پژوهشگران زیادی مقالاتشان را در مجلات بین‌المللی سرتاسر جهان به چاپ می‌رسانند و محققین زیادی در نوشته‌هایشان به این مقالات مراجعه و استناد می‌کنند (۶).

میزان ارجاع یا استناد، یکی از روش‌های بررسی اعتبار علمی مجلات است و تعداد استناداتی را که دیگران به یک مقاله می‌دهند، عامل تأثیر^۲ می‌گویند و برهمن اساس، نسبت تعداد استنادهای تعلق گرفته به مقالات با تعداد مقالات منتشر شده طی یک سال معین را ضریب سرعت یا شاخص نزدیکی^۳ می‌نامند (۷).

بر اساس گزارش نمایه SCI^۴ در سال ۱۹۹۸ میلادی، عامل تأثیر مجلات Annual Review of Immunology، JAMA و Lancet، New England، Science، Nature، به‌ترتیب ۴۲/۹۳، ۲۸/۸۸، ۲۸/۶۶، ۲۴/۳۹، ۱۱/۷۹، ۹/۵۲ که از بین ۴۵۰۰ مجله مورد بررسی در رتبه ۱ تا ۶۰ قرار دارند (۷). هدف از تحقیق حاضر نیز ارزیابی مجلات علمی - پژوهشی دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور از نظر میزان استناد دیگران به مقالات چاپ شده می‌باشد.

¹ Medline

² Impact Factor (IF)

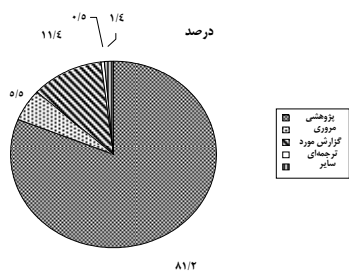
³ Immediacy Index

⁴ Science Citation Index (SCI)

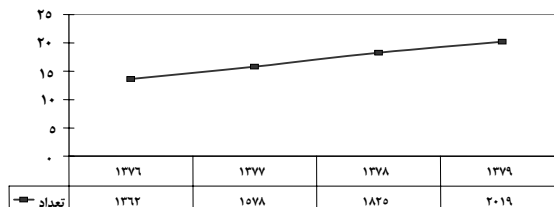
⁵ Corresponding author

⁶ ANOVA

از نظر ارجاع پژوهشگران در ۷۱٪ موارد به مقالات دیگران و ۲۶/۴٪ به مقالات خود و ۲/۶٪ به خود و به دیگران استناد نموده‌اند (جدول ۲).

نمودار ۲- توزیع فراوانی مقالات چاپ شده در مجلات بر حسب نوع مقالات

نمودار ۱- توزیع فراوانی مقالات چاپ شده در مجلات بر حسب سال

همچنین توزیع فراوانی مقالات بر حسب نوع مقاله نشان داد که ۸۱/۲٪ مقالات پژوهشی، ۱۱/۴٪ گزارش مورد، ۵/۵٪ مروری و ۰/۵٪ ترجمه‌ای و ۱/۴٪ شامل سایر مقالات بوده است (نمودار ۲). ۹۴/۹٪ مقالات هیچ‌گونه ارجاعی نداشته و از ۵/۱٪ مقالات باقی‌مانده ۴/۱٪ یک مورد ارجاع و ۱٪ مقالات از ۲ تا ۷ بار استناد داشته‌اند (جدول ۱).

جدول ۱- توزیع فراوانی تعداد ارجاع به مقالات بر حسب سال

سال	دفعات ارجاع				
	۰	۱	۲	۳	۴ و بیشتر
۱۳۷۶	۱۲۳۷ (۹۰/۸)	۹۴ (۶/۹)	۲۶ (۱/۹)	۱ (۰/۰۷)	۴ (۰/۳۳)
۱۳۷۷	۱۴۵۹ (۹۲/۵)	۹۲ (۵/۸)	۲۲ (۱/۴)	۳ (۰/۲)	۲ (۰/۱)
۱۳۷۸	۱۷۵۰ (۹۵/۹)	۶۶ (۳/۶)	۷ (۰/۴)	۱ (۰/۰۵)	۱ (۰/۰۵)
۱۳۷۹	۱۹۹۲ (۹۸/۷)	۲۵ (۱/۲)	۱ (۰/۰۵)	۱ (۰/۰۵)	۰ (-)
جمع	۶۴۳۸ (۹۴/۹)	۲۷۷ (۴/۱)	۵۶ (۰/۸)	۶ (۰/۱)	۷ (۰/۱)

جدول ۲- توزیع فراوانی نحوه ارجاع بر حسب نوع مقاله

نوع مقاله	توزیع فراوانی نحوه ارجاع بر حسب نوع مقاله			
	به دیگران (فراوانی درصد)	به خود (فراوانی درصد)	به خود و دیگران (فراوانی درصد)	جمع (فراوانی درصد)
پژوهشی	۲۲۳ (۷۰/۸)	۸۳ (۲۶/۴)	۹ (۲/۶)	۳۱۵ (۱۰۰)
مروری	۱۲ (۷۰/۶)	۵ (۳۹/۴)	-	۱۷ (۱۰۰)
گزارش مورد	۷ (۷۰)	۳ (۳۰)	-	۱۰ (۱۰۰)
سایر	۵ (۸۳/۳)	۱ (۱۶/۷)	-	۶ (۱۰۰)
جمع	۲۴۷ (۷۱)	۹۲ (۲۶/۴)	۹ (۲/۶)	۳۴۸ (۱۰۰)

کاهش می‌یابد ولی هر چقدر از زمان انتشار مقاله می‌گذرد میزان

استناد به مقالات افزایش می‌یابد. عامل تأثیر مقالات چاپ شده در سال‌های ۱۳۷۷، ۱۳۷۸ و ۱۳۷۹ به ترتیب ۰/۰۴، ۰/۰۲۲ و ۰/۰۰۷ است که در حد ضعیفی است.

جدول ۳- توزیع فراوانی تعداد مقالات، دفعات ارجاع و تعیین ضریب سرعت و عامل تأثیر بر حسب سال‌های مورد بررسی

شاخص مقاله	۱۳۷۶	۱۳۷۷	۱۳۷۸	۱۳۷۹	جمع
تعداد مقاله	۱۳۶۲	۱۵۷۸	۱۸۲۵	۲۰۱۹	۶۷۸۴
تعداد مقالات ارجاع شده	۱۲۵	۱۱۹	۷۵	۲۷	۳۴۶
دفعات ارجاع	۱۶۹	۱۵۳	۸۷	۳۰	۴۳۹
عامل تأثیر	-	-۰/۰۰۴	-۰/۰۲۳	-۰/۰۰۷	-

بهار ۸۶، دوره دهم، شماره اول

نتایج تحقیق حاضر نشان داد که ۲۳/۵٪ مقالات، یک نویسنده، ۳۱/۶٪ ۲ نویسنده، ۲۴/۱٪ ۳ نویسنده، ۱۲/۴٪ ۴ نویسنده، ۴/۹٪ ۵ نویسنده و صرفاً ۳/۵٪ مقالات ۶ و ۷ نفر نویسنده داشته‌اند و از نظر توزیع فراوانی رتبه علمی نویسندگان اصلی مقالات، به ترتیب: ۱۳٪ مری، ۵۴/۳٪ استادیار، ۱۸/۳٪ دانشیار، ۴/۱٪ استاد و ۱۰/۳٪ سایرین بوده‌اند. همانطور که در جدول ۳ مشاهده می‌شود از بین ۶۷۸۴ مقاله، موارد استناد به مقالات طی سال‌های ۱۳۷۶ تا ۱۳۷۹ به ترتیب ۱۲۵، ۱۱۹، ۷۵ و ۲۷ مورد بوده است که بر این اساس، دفعات ارجاع به مقالات بر حسب سال (با توجه به تازگی مقاله و زمان انتشار)

ضریب سرعت

۰/۱۲۴ ۰/۰۹۷ ۰/۰۴۸ ۰/۰۱۵ ۰/۰۶۵

کرمان، اندیشه و رفتار، یاخته (پژوهشکده رویان، جهاد دانشگاهی)، نظام پزشکی، دانشور (دانشگاه شاهد) و مجله IBJ (انستیتو پاستور) در رده‌های اول تا پنجم و بالاترین درصد ارجاع را داشتند.

در جدول ۴ میزان ارجاع برحسب نام مجله و دانشگاه یا مرکز تحقیقاتی نشان داده شده است که از نظر میزان استناد و تعداد دفعات ارجاع به ترتیب مجله دارو (دانشکده داروسازی دانشگاه علوم پزشکی تهران)، علمی- پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی

جدول ۴- میزان ارجاعات (تعداد و درصد) به مقالات و مجلات دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی علوم پزشکی در طی سال‌های ۱۳۷۹-۱۳۷۶

ردیف	نام مجله	مقالات		ارجاعات	
		تعداد	درصد	تعداد	درصد
۱	علمی- پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی تهران	۳۲۱	۴/۷	۶	۲
۲	Medical Journal of IR. of Iran	۳۰۰	۴/۴	۲۹	۱۰
۳	پژوهش در علوم پزشکی (دانشگاه علوم پزشکی اصفهان)	۲۸۲	۴/۲	۱۵	۵
۴	علمی- پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی یزد	۲۷۸	۴/۱	۸	۳
۵	پژوهنده (دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی)	۲۷۳	۴	۲۸	۱۰
۶	دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی اصفهان	۲۶۰	۲/۸	۵	۲
۷	علمی- پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی شهید	۲۵۴	۳/۷	۱۰	۴
۸	علمی- پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی تبریز	۲۳۳	۳/۴	۳	۱
۹	طب و تزکیه (معاونت فرهنگی- دانشجویی وزارت بهداشت)	۲۲۰	۳/۲	۱۹	۹
۱۰	فیض (دانشگاه علوم پزشکی کاشان)	۲۰۳	۳	۲۲	۱۱
۱۱	علمی- پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی قزوین	۱۸۹	۲/۸	۹	۵
۱۲	پژوهش در پزشکی (علوم پزشکی شهید بهشتی)	۱۸۹	۲/۸	۱۵	۸
۱۳	بنا (بانک چشم جمهوری اسلامی ایران)	۱۶۶	۲/۴	۱۲	۷
۱۴	ACTA MEDICA IRANICA (دانشگاه علوم پزشکی تهران)	۱۶۴	۲/۴	۵	۳
۱۵	کوثر (دانشگاه علوم پزشکی بقیه‌الله...)	۱۶۳	۲/۴	۱۴	۹
۱۶	علمی- پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی گیلان	۱۴۸	۲/۲	۳	۲
۱۷	مجله دانشکده دندان پزشکی (علوم پزشکی شهید بهشتی)	۱۵۴	۲/۳	۱۴	۹
۱۸	علمی- پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی ارومیه	۱۵۰	۲/۲	۹	۶
۱۹	علمی- پژوهشی اسرار (دانشکده علوم پزشکی سبزوار)	۱۴۶	۲/۱	۱	۱
۲۰	نظام پزشکی (سازمان نظام پزشکی ایران)	۱۴۵	۲/۱	۲۰	۱۴
۲۱	Iranian Jornal of Medical Sciences (دانشگاه علوم پزشکی شیراز)	۱۳۶	۲	۱۸	۱۳
۲۲	بهداشت ایران	۱۳۳	۱/۹	۲	۲
۲۳	ارولوژی (انجمن ارولوزی ایران)	۱۳۱	۱/۹	۱	۱
۲۴	علمی- پژوهشی نامه دانشگاه (دانشگاه علوم پزشکی مازندران)	۱۳۰	۱/۹	۶	۵
۲۵	علمی- پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی کرمان	۱۲۸	۱/۹	۳۸	۳۰
۲۶	علمی- پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی همدان	۱۲۳	۱/۸	۹	۷
۲۷	علمی- پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی ایران	۱۱۶	۱/۷	۴	۳
۲۸	اندیشه و رفتار (انجمن روان پزشکی ایران)	۱۱۱	۱/۶	۲۰	۱۸
۲۹	بیماری‌های پوست (انجمن متخصصین پوست و امیزی ایران)	۱۱۱	۱/۶	۲	۲
۳۰	مجله دانشکده دندان پزشکی (دانشگاه علوم پزشکی تهران)	۱۰۷	۱/۶	۱	۱
۳۱	علمی- پژوهشی حکیم	۱۰۵	۱/۵	۶	۶
۳۲	رهاورد دانش (دانشگاه علوم پزشکی اراک)	۱۰۴	۱/۵	۱	۰
۳۳	Archieves of Iranian Medicine (فرهنگستان علوم پزشکی)	۱۰۲	۱/۵	۹	۹
۳۴	دانشور (دانشگاه شاهد)	۱۰۱	۱/۵	۱۴	۱۴
۳۵	پزشکی قانونی (سازمان پزشکی قانونی کشور)	۹۷	۱/۴	۶	۶
۳۶	فیزیولوژی و فارماکولوژی (دانشگاه تربیت مدرس)	۸۷	۱/۳	۶	۷
۳۷	علمی- ترویجی دانشگاه علوم پزشکی بابل	۸۲	۱/۲	۹	۱۱
۳۸	گوش، گلو، بینی و حنجره ایران (دانشگاه علوم پزشکی مشهد)	۷۸	۱/۱	۰	۰
۳۹	علمی- پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی اهواز	۷۶	۱/۱	۳	۴
۴۰	علمی- ترویجی دندان پزشکی (جامعه اسلامی دندان پزشکی ایران)	۷۵	۱/۱	۰	۰
۴۱	Iranian Biomedical Journal (انستیتو پاستور ایران)	۷۱	۱	۹	۱۴
۴۲	غدد درون ریز و متابولیسم ایران (دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی)	۷۱	۱	۲	۳
۴۳	مدرس (دانشگاه تربیت مدرس)	۵۶	۰/۸	۰	۰
۴۴	پزشکی هسته‌ای (دانشگاه علوم پزشکی تهران)	۵۳	۰/۸	۱	۲
۴۵	Daru (دانشکده داروسازی علوم پزشکی تهران)	۵۰	۰/۷	۱۷	۱۳
۴۶	یاخته (پژوهشکده رویان- جهاد دانشگاهی علوم پزشکی ایران)	۴۸	۰/۷	۸	۱۷

افراد جامعه بگذارند تا از این طریق به‌میزان آگاهی همکاران

بحث

اعضای هیأت علمی دانشگاه‌ها به‌عنوان پژوهشگر، مسؤولیت دارند تا در حد امکان یافته‌ها، تجربیات و ابداعات خود را در اختیار مجله پژوهشی حکیم

تأثیر مجله Annual Review of Biochemistry ۳۵/۵ است (۷)؛ بدین ترتیب اختلاف شاخص‌های مجلات گوناگون با یکدیگر و تحقیق حاضر نشان داده می‌شود.

عامل تأثیر و ضریب سرعت مجله American Journal of Managed Care در سال ۲۰۰۴ به ترتیب ۱/۴۸ و ۰/۶۶۱ بوده (۱۳) و عامل تأثیر بولتن سازمان جهانی بهداشت طی سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۰۴ به ترتیب ۱/۹۳، ۲/۷۵، ۲/۶۹، ۲/۴۴ و ۲/۸۷ گزارش شده است (۱۴). از بین ۲۸۹ مقاله منتشر شده در مجله Global and Plantary در فواصل سال‌های ۱۹۹۸ تا ۲۰۰۲ عامل تأثیر از ۱/۲۶۲ تا ۲/۹۳۴ و ضریب سرعت ۰/۵ تا ۰/۶۲۵ متغیر بوده که رشد بیشتری را در دوره بررسی نشان می‌دهد (۱۵). نیمه‌عمر^۲ مقالات چاپ شده در برخی مجلات مانند علوم کامپیوتر ۱۰ سال، ژئولوژی بیشتر از ۱۰ سال و علوم تغذیه ۷/۵ سال است (۱۶). اما بر اساس مطالعات انجام شده در ایران، نیمه‌عمر مقالات بیش از ۱۰ سال است.

در مطالعه‌ای که توسط حاجبی بر روی ۳۳۰ مقاله پزشکی پژوهشگران ایرانی انجام گرفته دامنه توزیع استناد به مقالات بین صفر تا ۱۹۷ سال و میانگین تعداد مآخذ را ۸/۴ منبع و فاصله زمانی از درج مقاله را ۱۰/۸ سال ذکر کرده است (۱۷). این امر نشان می‌دهد پژوهشگران کمتر از منابع فارسی روزآمد استفاده می‌کنند و نیمه‌عمر استفاده از مقالات در کشور ما به جای ۵ سال، حداقل یک دهه است. در بررسی حاضر تعداد ۹۴۰۸۳ مورد منابع قرائت گردید که ۹۱/۲٪ منابع مورد استفاده نویسندگان لاتین و ۸/۸٪ فارسی بوده است و به طور میانگین هر مقاله پژوهشی ۱۴ منبع دارد. نکته مهم و درخور توجه این است که از ۸/۸٪ منابع فارسی هم منحصراً مجلات مورد استناد نبوده است بلکه منابع فارسی شامل پایان‌نامه‌های پزشکی عمومی و تخصصی، کتب گوناگون، گزارش‌های آماری و غیره بوده است که در نتیجه میزان استفاده از مجلات فارسی زبان در حد پایین تری قرار می‌گیرد.

دکتر عزیز و همکاران (۱۸) گزارش نموده‌اند که در ۵۰٪ مقالات مورد بررسی، ترتیب ذکر منابع صحیح نمی‌باشد، در ۷۶٪ منابع، اشتباه وجود دارد، ۴۲٪ از منابع دارای غلط‌های اساسی و ۶۹٪ آنها دارای غلط‌های جزئی در نگارش هستند که این مسأله نیز یکی از دیگر دلایل عدم استفاده نویسندگان مقاله از مجلات فارسی است. بر اساس نتایج این تحقیق مشاهده می‌شود که صرفاً حدود ۵٪ از مقالات منتشر شده مورد ارجاع قرار گرفته و به ۹۵٪ مقالات هیچ‌گونه استنادی نشده است. دلیل احتمالی

خود در عرصه جهانی افزوده و موجبات رشد و ارتقای سطح علمی جامعه پزشکی را فراهم سازند. نتایج حاصل از این پژوهش نشان داد که طی سال‌های بررسی (۱۳۷۶ تا ۱۳۷۹) ۶۷۸۴ مقاله توسط محققان و نویسندگان در زمینه‌های مختلف علوم پزشکی (بالینی، پایه، پیراپزشکی، بهداشت، پرستاری و مامایی) به چاپ رسیده و به طور میانگین رشدی معادل ۱۴٪ را داشته است که این افزایش با مطالعه‌ای که توسط دکتر فریدون عزیزی صورت گرفته و افزایش چاپ مقالات را در سال‌های بعد از انقلاب در فواصل ۵ ساله گزارش می‌کند مطابقت دارد (۴ و ۶).

از نظر رتبه علمی ۵۴/۳٪ مقالات را استادیاران دانشگاه‌های علوم پزشکی نگارش نموده‌اند که بالاترین درصد را در میان رتبه‌های دانشگاهی (مربی ۱۳٪، دانشیار ۱۸/۳٪، استاد ۴/۱٪ و ۱۰/۳٪ توسط افراد غیر هیأت علمی، پزشکان عمومی، متخصصین و دانشجویان) دارا می‌باشند که این موضوع نشان‌دهنده آن است که درج مقالات در گروه‌های پزشکی احتمالاً با کسب امتیاز و عبور از مراحل استخدام آزمایشی و رسمی و ارتقای رتبه علمی استادیاری به دانشیاری و استاد (که از اهمیت به‌سزایی برخوردار است) نیز مرتبط می‌باشد.

از مجموع ۶۷۹۲ مقاله مورد بررسی، ۹۴/۹٪ فاقد ارجاع و فقط ۵/۱٪ مقالات بین ۱ تا ۴ مورد و بیشتر ارجاع داشته‌اند که عامل تأثیر و ضریب سرعت مجلات علوم پزشکی کشور در حد بسیار پایین قرار دارد. اما هر چقدر از زمان انتشار مقالات گذشته به میزان ارجاع افزوده شده است به نحوی که نسبت تعداد ارجاع به مقالات سال ۱۳۷۶ بیش از ۵ برابر سال ۱۳۷۹ است که دلیل آن می‌تواند به علت پایین بودن ضریب سرعت و ضعف اطلاع‌رسانی به موقع مجلات باشد و در مقایسه با عامل تأثیر مجلاتی نظیر Nature، Annual Review of Immunology و New England Journal of Medicine که عامل تأثیر آنها بین ۲۸/۶۶ تا ۴۲/۹۳ است، اختلاف زیادی مشاهده می‌شود (۷). بر اساس نمایه «مدلاین» از بین ۸۸۶۰ مقاله‌ای که در مجلات New South Wales بین سال‌های ۱۹۹۳ تا ۱۹۹۶ انتشار یافته میانگین عامل تأثیر ۲/۲۰۳ اعلام شده (۱۱)، در حالی که بر اساس گزارش ارجاع مجلات^۱ عامل تأثیر مجله برزیلی Memorias که طی سال‌های ۱۹۹۹ و ۲۰۰۰ میلادی ۴۲۳ مقاله را به چاپ رسانده و در سال ۲۰۰۱ میلادی ۲۷۲ مورد استناد داشته، ۰/۶۴۳ بوده است (۱۲). عامل تأثیر مجله Clinical Immunoassay نیز ۰/۴۶۲ است در حالی که عامل

^۲ Half-life

^۱ Journal Citation Report (JCR)

می‌دهد در این راستا پیشنهادهای زیر توصیه می‌شود: نظر به این که نیمه عمر استفاده از مقالات در ایران حداقل یک دهه می‌باشد ضروری است پژوهش گسترده‌تری در مقطع ده ساله از مجلات علوم کشور انجام شود؛ تهیه نمایه‌نامه‌های پزشکی به صورت سیستماتیک و قابل دسترسی به متن و محتوای مقالات در حوزه مجلات علوم پزشکی لازم است و ادامه فعالیت بانک اطلاعات ایندکس مدیکوس ایرانی به صورت روزآمد نیز مد نظر قرار گیرد؛ مؤسسه‌ای در ایران همانند بانک اطلاعات علمی ISI ایجاد شود تا فهرست مقالات پزشکی ایران نیز در دسترس نویسندگان مقالات قرار گیرد؛ کمیسیون نشریات علوم پزشکی کشور، کیفیت نگارش مقالات را بیش از پیش مد نظر قرار دهد.

تشکر و قدردانی

تحقیق حاضر نتیجه طرح تحقیقاتی مصوب دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی شهید صدوقی یزد می‌باشد که بدین وسیله از معاونت پژوهشی دانشگاه مذکور همچنین از مساعدت تمامی دفاتر مجلات دانشگاه‌های علوم پزشکی، مراکز تحقیقاتی و انجمن‌های علمی - پزشکی سراسر کشور قدردانی می‌شود.

عدم ارجاع نویسندگان حرفه‌ای و جدی مجلات علمی این است که به مجلات علمی داخلی دلبستگی ندارند و منبع تغذیه فکری آنان مجلات خارجی است و مجلات علمی داخلی برای آنها بیشتر محل چاپ مقاله محسوب می‌شود. با توجه به تحقیق صمدزاده و همکاران (۱۹) که با عنوان «نظرات پژوهشگران علوم پزشکی درباره ایجاد نمایه‌نامه پزشکی ایران» صورت گرفته ۷۱/۶٪ پژوهشگران عدم وجود نمایه‌نامه منسجم پزشکی به زبان فارسی را اولین اولویت ذکر نموده و ۹۶٪ پاسخ‌دهندگان تهیه نمایه کامل و جامع پزشکی را پیشنهاد کرده‌اند. این موضوع مؤید آن است که پژوهشگران دسترسی آسان به مجلات فارسی را نیز ندارند.

نتیجه گیری

نتایج مطالعه نشان داد به ۹۵٪ از مقالات منتشر شده در مجلات علوم پزشکی استناد نمی‌شود و از نظر شاخص‌های عامل تأثیر، ضریب سرعت و تراکم مراجعه در حد پایینی قرار دارد اما هر چقدر از زمان چاپ مقاله می‌گذرد تعداد استناد و دفعات ارجاع به آن افزایش می‌یابد و چون عامل تأثیر به مقالات و مجلات حایز اهمیت و اعتبار علمی نویسندگان را نشان

منابع

- ۱- زارع ب. بررسی ویژگی‌ها و مسایل تولید، نشر و مطالعه مجلات علمی در ایران. نمایه پژوهش ۱۳۷۹؛ ۱۶: ۹۳-۷۴.
- ۲- محسنی م. بررسی ویژگی‌ها و مسایل مجلات علمی - تخصصی ایران، رهیافت ۱۳۷۹؛ ۲۳: ۴۱-۲۷.
- ۳- مسرت ص. نحوه ارزشیابی مجلات علمی - پزشکی و نقش مجلات معتبر در ارتقای مقام علمی و تخصصی بودجه‌های پژوهشی. نشریه انجمن متخصصین بیماری‌های گوارش و کبد ایران ۱۳۷۷ و ۱۳۷۸؛ ۱۷ و ۱۸: ۱۳۰.
- ۴- محمدی م، مسگریور ب. تحقیقات علوم پزشکی در ایران و جهان از دیدگاه سیستمی. مجله پژوهشی حکیم ۱۳۸۱؛ ۵(۲): ۱۶۱-۱۵۸.
- ۵- عزیزی ف. افق تحقیقات پزشکی در کشور. بولتن کمیسیون پزشکی ۱۳۷۵؛ ۹: ۴.
- ۶- عزیزی ف. سیر آموزش پزشکی در ایران. رهیافت ۱۳۷۷؛ ۱۸: ۵۵.
- ۷- شیوه بهره‌گیری از منابع اطلاعاتی در علوم پزشکی. مجله پژوهش در علوم پزشکی دانشگاه اصفهان، ۱۳۷۹؛ ۱(۱): ۴-۱.
- 8- Garfield E. How can Impact factors be improved? Br Med J 1996; 33: 411-13.
- 9- Seglen PO. Why the impact factor of journals not be used for evaluating research. Br Med J 1997; 314: 498-502.
- 10- Malavia GM. Citation impact factor and India journal of surgery. Ind J Surg 2004; 6: 371- 375.
- 11- Emmanuel J. Favaloro medical research in New South Wales 1993-1996 assessed by Medline Publication capture. MJA 1998; 169:617-622.
- 12- Coura JR, WillcoxLde C. Impact factor, scientific production and quality of Brazilian medical journals. Mem Inst Oswaldo Cruz 2000; 9 (3): 293-297.
- 13- The American Journal of Managed Care. 2004 Impact factor. Available at <http://www.Ajmc.com/Article.cfm>. (accessed 24 Jan 2007.)
- 14- WHO. Bulletin of the world Health Organizxtion (BLT). Available at www.who.Int/entity/bulletin/impact_factor/en/index.html (accessed 24 Jan 2007).
- 15- Nelson S. Bibliometric Study of Global and Planetary Chang: 1998-2002. IRLS 2004; 589. Available at <http://rani.sir.airzona.edu/~sirls/spring04/589/nelsona3.htm> (accessed 24 Jan 2007)
- 16- Leeds University Library. How do I fine Journal Impact factors?. Available at <http://www.Leeds.ac.uk/HowdoIfind/Impactfactors.htm> (accessed 24 Jan 2007)
- ۱۷- حاجبی ر. میزان آگاهی پژوهشگران علوم پزشکی از منابع اطلاعاتی. نشریه آموزش مداوم در پزشکی ۱۳۷۱؛ ۸: ۴۲-۳۸.
- ۱۸- عزیزی ف، رئیس‌زاده، ف، زارعی ش و همکاران. بررسی کیفیت ذکر منابع در مقالات پژوهشی مجلات علمی - پژوهشی در جمهوری اسلامی ایران، مجله پژوهش در پزشکی ۱۳۸۰؛ ۴(۴): ۲۵۵-۲۴۹.
- ۱۹- صمدزاده غر، طیبی مع، سبک‌روح ف. نظرات پژوهشگران علوم پزشکی درباره ایجاد نمایه‌نامه پزشکی ایران. طبیب شرق ۱۳۷۸؛ ۱(۳): ۱۴۳-۱۳۹.